

40 ANYS DE L'ARXIU COMARCAL DEL BAIX EBRE

La creació d'un referent cultural

Albert Curto Homedes



Els fets

El 20 de juliol de 1983, ara fa 40 anys, al pati del Col·legi de Sant Jaume i Sant Maties, es reuniren el llavors conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Max Cahner, el bisbe de Tortosa, Ricard M. Carles, i l'alcalde de la ciutat, Vicent Beguer, per a oficialitzar la signatura pública de la creació de l'Arxiu Comarcal. Atesa la llarga trajectòria de la institució arxivística a Tortosa, fou esta una de les primeres ciutats a desenvolupar-se (un cop recuperada l'autonomia) el sistema d'arxius comarcals, un sistema que ja havia estat ideat durant la Mancomunitat de Catalunya i que va estar a punt d'implementar-se durant la II República.

Segons l'esquema establert llavors, se subscribia un conveni de col·laboració entre el Departament de Cultura de la Generalitat i l'ajuntament cap de comarca per a encaixar este nou model. L'ajuntament cedia la gestió del seu fons documental, s'encarregava del manteniment de l'edifici i aportava el personal no tècnic. Per la seua banda la Generalitat, construïa l'edifici, les instal·lacions, el personal tècnic, material de conservació i les directrius pertinents. En aquell moment encara no estaven constituïts els



Consells Comarcals (1988). A partir de l'any 1991, se'ls hi va delegar les competències de gestió dels arxius comarcals.

En un principi, però, durant els vuit anys successius, tot i la signatura de creació, esta no fou del tot efectiva atès que la direcció, la seu i la integritat dels fons documentals pertanyien a l'Ajuntament de Tortosa i es va mantenir una continuïtat del que havia estat fins llavors l'Arxiu Museu de Tortosa.

És, a partir de 1992, amb el canvi de direcció, quan l'arxiu comarcal adopta la denominació oficial i s'integra plenament a la xarxa d'arxius comarcals. Inicialment i encara durant 5 anys es continua en la seu

que compartia amb el museu municipal de Tortosa, a l'antiga església de Sant Domènec. D'ençà de 1997, després d'unes obres de restauració i adequació del que es coneix per Reials Col·legis, l'arxiu s'installa al nou espai que encara avui ocupa.

La competència inicialment era de les quatre comarques de les Terres de l'Ebre, una mica com volent continuar el que havia estat l'àmbit històric territorial de la ciutat, però després s'ha anat delimitant a l'exclusivitat de la comarca del Baix Ebre, atesa la creació dels respectius arxius comarcals de la Ribera d'Ebre, del Montsià i de Terra Alta.

En estos moments l'Arxiu Comarcal del Baix Ebre disposa de tres

quilòmetres de documentació i més de cent fons documentals, que abracen, tant els de titularitat pública com privada, un ampli ventall cronològic que va des del segle XII fins a l'actualitat. S'hi troben dipositats arxius d'empresa i comercials, d'entitats associatives, personals i patrimonials, judicials, notariais o col·leccions. A més de documentació textual, s'hi aplega documentació tant gràfica (fotografies, plànols, cartells, gravats), com sonora (discos i gravacions).

En definitiva, l'Arxiu Comarcal té la funció de vetllar pel patrimoni documental, en este cas de la comarca del Baix Ebre, primer salvaguardant els documents, després mirant de conservar-los degudament i finalment creant els instruments de descripció i els mitjans pertinents per tal que la ciutadania hi pugua accedir.

Els criteris, la metodologia i, fins i tot, el concepte de l'arxivística han canviat espectacularment en els darrers anys. Enguany, aprofitant la celebració del 40è aniversari de la creació de l'Arxiu Comarcal enceitem amb esta pàgina un seguit de 10 aportacions que ens ajudaran a difondre l'important paper d'esta institució.



L'opinió

Enric Cobo Barri

Cap del Servei de Coordinació de la Xarxa d'Arxius Comarcals

L'Arxiu Comarcal del Baix Ebre representa un dels arxius originaris més importants de la Xarxa d'Arxius Comarcals de Catalunya. Amb el pas del temps, ha esdevingut un referent d'abast nacional i no només pels fons documentals que hi té dipositats, sinó també per la tasca dels seus professionals que han donat forma a un arxiu obert amb una clara vocació de servei públic.

La funció essencial de l'Arxiu ha estat la de garantir la conservació, tractament, accés i difusió del patrimoni documental, públic i privat, sense oblidar el suport a les administracions públiques en matèria de gestió documental. Aquest servei ha estat possible gràcies a un rigorós tractament documental per a, posteriorment, posar en línia milers de documents. Sense un bon tractament, és inviable el fet de passar a la segona tasca, la difusió. Un arxiu té sentit si conserva amb l'objectiu de difondre. I aquest ha estat un dels valors fonamentals d'aquest arxiu. La seva aposta per l'accés a la documentació, tot impulsant ofertes educatives i creant una línia d'exposicions regulars, entre altres accions, ha estat clau.



El detall

La denominació actual de l'Arxiu, amb un criteri homologat a la resta d'arxius comarcals que tenen com a distintiu el nom de la seua comarca, no ha estat sempre així. Deixant de banda el període previ, quan era exclusivament d'àmbit municipal, i que compartia espai amb el Museu i que s'alternava la combinació d'Arxiu-Museu de Tortosa, en el moment de la creació i signatura es va definir com a Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre. Pensem que encara falten 4 anys per a la delimitació oficial de les comarques catalanes. Serviscada esta dada com a llicència i pretext pel fet que s'ajuntés el concepte comarca i el de les Terres de l'Ebre. En definitiva, però, el que es volia era representar l'antic àmbit territorial històric de Tortosa, atès que bona part de la documentació aplegada, almenys durant la baixa edat mitjana i edat moderna, recollia o es vinculava, a grans trets, amb les comarques de les Terres de l'Ebre. Amb els anys, l'e-



volució del mateix món de l'arxivística -que es va posicionar en un àmbit més ampli del que primerament tenia, que era exclusivament historicista- el va despullar de l'adjectiu històric, ja inadequat atès que a l'Arxiu s'hi dipositava també documentació administrativa de recent creació.

Quan, finalment, en una nova eta-

pa de desenvolupament de la Xarxa d'Arxius Comarcals, es van crear els arxius comarcals de la Ribera d'Ebre (a Móra), Montsià (a Amposta) i Terra Alta (a Gandesa), va caldre reestructurar les competències i la denominació d'este arxiu, restant únicament vinculat només a la comarca del Baix Ebre.



L'interès

Un dels aspectes a què ens enfrontem sovint és la manca de percepció que bona part de la societat té de la utilitat dels arxius. Instintivament i a conseqüència d'una llarga tradició molt difícil de superar, s'equipara l'arxiu a documents exclusivament històrics o simplement vells. Una oferta concebuda així és poc o gens atractiva en l'actual era de la tecnologia i de la novetat. No entrarem a enumerar l'essència vital que ens aporta la memòria com a col·lectivitat, de la mateixa manera que ho fa com a individus, ni tampoc precisarem que els documents electrònics, de rabiosa actualitat, també s'hauran de conservar als arxius. Per a fer més entenedor l'interès de conservar els documents, en degudes condicions físiques i d'accés, pel que respecta a la variadíssima tipologia que es troba dipositada a l'Arxiu Comarcal posarem alguns exemples reals d'utilitat per a qualsevol ciutadà.



Hi ha hagut qui ha necessitat acreditar uns anys de residència a Tortosa per a tenir opció a uns tràmits administratius o subvencions.

Hi ha qui ha hagut de demostrar els límits d'una finca davant un plet amb els veïns. Hi ha qui ha volgut resseguir els seus avantpassats. Qui ha necessitat els plànols de casa seua per un problema estructural davant d'unes imminents obres. Qui ha hagut de demostrar que va estar treballant uns anys en una cooperativa agrícola per a poder cobrar la jubilació. Qui ha volgut comprovar l'enterrament d'un fill i descartar que no ha estat un nen robat o bé l'entitat que vol celebrar el cinquantenari de la seua fundació, etc., etc., etc. En tots estos casos i molts més, la gent ha pogut resoldre el seu problema gràcies a l'existència d'este arxiu, a la documentació conservada i a la dedicació del personal destinat. L'Arxiu té també tot este interès pràctic.